

Vlaams
Parlement

stuk **1382** (2011-2012) – Nr. 1
ingediend op 24 november 2011 (2011-2012)

Voorstel van resolutie

van de heren Dirk Peeters en Hermes Sanctorum

betreffende het behoud en een betere bescherming
van waardevolle stadsbomen
door de oprichting van een bomenwacht
en het opstellen van een bomencharter

TOELICHTING

Vlaanderen behoort samen met Ierland tot de bosarmste regio's van Europa. Het lijkt er zelfs hoe langer hoe meer op dat Vlaanderen 'allergisch' is voor bomen, bossen en groen, want het lukt ons niet om meer bossen te behouden en/of nieuwe bossen aan te planten. We stellen vast dat haast bij elk infrastructuurwerk bomen en bossen moeten sneuvelen: denken we maar aan de noord-zuidverbinding N19 door de Kempen (10 ha), de plannen met de R11 waarbij 2 km bos en het gebied Klein Zwitserland voor de bijl gaan, het Sint-Annabos op Linkeroever (100 ha), het Noordkasteel op de Antwerpse rechteroever.

De drama's blijven niet beperkt tot de provincie Antwerpen want ook elders gaan bossen massaal tegen de vlakte. Dat bewijst de bosbarometer van de Vereniging Bos voor Vlaanderen (VBV).

Bossen, bomen en klimaat

Wetenschappelijke studies hebben al meermaals onomstotelijk bewezen dat ontbossing de grootste bedreiging vormt voor ons klimaat en meehelpt aan de verdere opwarming van de aarde. Samen met de bossen verdwijnen immers veel biodiversiteit en een belangrijke temperatuur- en vochtregeling van onze planeet.

Lang hebben we de ecosysteemdiensten die de natuur ons verschaft, als 'gratis' beschouwd. Denken we maar aan drinkwater, dat we winnen uit grondwater, de bestuiving van voedingsgewassen door bijen, de klimaatregeling door bossen, gratis kustverdediging tegen overstroming door duinen enzovoort.

Een baanbrekende studie zette die benadering op zijn kop: TEEB (2010) – 'The Economics of Ecosystems and Biodiversity'. Een schot voor de boeg van de beleidsmakers die in Nagoya de COP (Conferentie van de Partijen) rond biodiversiteit tot een succes zouden moeten maken. In de studie stapelen zich de bewijzen op dat het gewoon van gezond economisch verstand getuigt om biodiversiteit te beschermen.

Samen met de alsmaar toenemende druk op het klimaat en de biodiversiteit zorgt de toekomstige demografische ontwikkeling in onze steden ook voor een verdere bedreiging van de leefkwaliteit. Meer mobiliteit, gezinsverdunding en een steeds toenemende stadsbevolking nopen ons ertoe om in de steden ook te waken over een sterke blauwe en groene structuur die de klimaatwijziging mee kan voorkomen en opvangen. De recente records op het gebied van fijn stof (20 november 2011) in de stedelijke agglomeraties tonen de ernst van de problematiek nogmaals aan.

Stadsnatuur en ecosysteemdiensten

Bomen zijn vaak visueel landschapsbepalend en beeldbepalend in de stad. Ook individueel zijn bomen van groot belang voor de biodiversiteit en voor de gezondheid van de mens.

Natuur in de stad komt in vele vormen voor: een stadspark, een stadstuin, een braakliggend terrein, een groendak, een moestuin, begraafplaatsen, sportveldjes, een tegeltuin, straatbomen. De diensten die deze natuur levert, zijn moeilijk te overschatten. Niettegenstaande het bekende tunneleffect of 'street canyon'¹ waarbij dichte boomkruinen fijn stof kunnen tegenhouden, doen de stedelijke natuurelementen aan luchtfiltratie. Ze houden stof vast en absorberen bepaalde gassen. Ze brengen ook verkoeling en gaan hittestress

¹ Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), 'Het effect van vegetatie op de luchtkwaliteit', 2011.

tegen door het vormen van een koel luchtkorridor. Bomen verdampen per jaar honderden liters water die de warmte van de omringende lucht opnemen. Laanbomen brengen ook rechtstreeks verkoeling aan terrasjesgangers in de zomer. Bestuiving gebeurt ook door de natuur in de stad: klimop trekt bijen aan, een tamme kastanje of een linde in bloei doet dat ook. Een volgende ecosysteemdienst is de recreatieve waarde van natuur en open ruimte in de stad. Mensen zijn fitter in de buurt van groene plekken in de stad. Dat vermindert de dure gezondheidsuitgaven. Een stad wordt er mooier door: groen verfraait. Groene, open ruimte levert plekken op om te spelen.

Laanbomen

Volgens een studie van de Universiteit Antwerpen in opdracht van het Agentschap voor Natuur en Bos leveren laanbomen ecosysteemdiensten als luchtfiltratie, pollinatie en verfraaiing. Die leveren op hun beurt baten op. Luchtfiltratie heeft een positief effect op het verminderen van luchtwegenaandoeningen, allergieën en slaapstoornissen. Dankzij de pollinatie kunnen we lokaal en duurzaam geproduceerd voedsel consumeren. De laanbomen verfraaien de omgeving en zorgen aldus voor een hoger geestelijk, fysiek en sociaal welzijn, een contact met de natuur, een positief effect op de ontwikkeling van kinderen.

Tijdens de hoorzitting in de Commissie voor Landbouw en Visserij in het Vlaams Parlement van 4 mei 2011 (*Parl. St. Vl. Parl.* 2010-11, nr. 1182/1) onderstreepte professor Jacobs (UGent) bij de voorstelling van het MINBEE-rapport ook het belang van lanen en dreven in een stedelijke omgeving voor de bijen.

Bomen: levensvitamine voor de mens

Mensen die in een groene omgeving wonen, voelen zich gezonder, zo blijkt uit onderzoek van het Nederlands instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg (NIVEL) en Alterra (onderdeel van Wageningen UR (University & Research centre)) naar de gezondheidsbeleving van zo'n kwart miljoen Nederlanders: het zogenaamde Vitamine G-onderzoeksprogramma.

Mensen in een groene buurt beoordelen hun eigen gezondheid positiever dan mensen in een groenarme buurt. Het aantal mensen dat zichzelf ongezond vindt, is lager als het percentage groen in de buurt hoger is. In buurten met weinig groen vindt 15,5% van de bewoners zichzelf ongezond. In buurten met veel groen daalt dat percentage tot 10,2%.

Nederlanders die tussen het groen wonen, voelen zich niet alleen gezonder, ze zijn het ook. Ze bezoeken minder vaak de huisarts voor bijvoorbeeld depressie, diabetes, de longziekte COPD (chronic obstructive pulmonary disease) en duizeligheid. De kans op een depressie is 1,33 keer zo hoog in buurten met weinig groen als in buurten met veel groen. Ook gezondheidsproblemen als hoge bloeddruk, hartklachten, rug- en nekklachten, ademhalingsproblemen, darmstoornissen en migraine doen zich minder vaak voor.

Bij kinderen tot dertien jaar is de relatie tussen groen en gezondheid sterker dan bij andere leeftijdsgroepen. Kinderen die in een groene omgeving opgroeien, hebben vooral minder last van duizeligheid, ernstige darmklachten en depressie².

Dat maakt tegelijk duidelijk hoe belangrijk bomen in een meer versteende stadsomgeving ook zijn voor de mensen. Uit Nederlands onderzoek blijkt ook dat de mate waarin een boom fijn stof afvangt, sterk afhankelijk is van zijn stamdiameter. Een boom met een stamdiameter van 10 cm vangt 50 gram fijn stof af per jaar; een boom met een stamdiameter van 100 cm vangt 1,3 kg fijn stof af per jaar. Niet alleen de stamdiameter is een parameter maar ook de kruin is dat. Een grote volwassen boomkruin met een groter bladoppervlakte veroorzaakt veel meer windstroom, wat op zijn beurt ook zorgt voor een betere luchtfiltratie.

² www.nivel.nl/projecten/vitamineg.

Diverse onderzoeken hebben aangetoond dat de luchtkwaliteit in Antwerpen bedroevend laag is. Concreet voor de bomen op de Antwerpse De Keyserlei betekent het dat de fijnbladige essen met een stamdiameter van 12 à 15 cm die het stadsbestuur wil planten, veel minder fijn stof zullen afvangen dan de lindebomen met een diameter tot 50 cm die onlangs werden gekapt. De nieuwe bomen zullen per stuk 75 gram fijn stof afvangen (met diameter 15 cm); de gekapte lindebomen daarentegen vingen 350 gram fijn stof af³.

Vergeten we ook niet dat bomen naast fijn stof ook veel CO₂ absorberen. Een auto produceert gemiddeld 0,150 kg CO₂ per kilometer. Veel publicaties en reclamefolders voor auto's benadrukken dat telkens opnieuw. Een volwassen boom absorbeert 12 kg CO₂ per jaar.

Daarenboven maakte een recente Britse studie⁴ bekend dat het aanwezige groen in steden (hoofdzakelijk bomen) een belangrijke hoeveelheid koolstof opslaat.

Natuurwaardenberekening

Ook de Vlaamse overheid heeft in de marge van het voorbije EU-voorzitterschap geïnvesteerd in een studie over de economische waarde van ecosysteemdiensten⁵. Daarin worden methoden en berekeningswijzen aangereikt om onder andere de waarden van graslanden, heide en bossen te kunnen bepalen. Ook kunnen effecten op luchtkwaliteit en geluidsreductie kwantificeerbaar en meetbaar worden gemaakt. De waardebepaling van solitaire bomen en laanbomen in een meer stedelijke omgeving kunnen er niet volledig en correct mee bepaald worden.

Natuurdecreet

Het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu (het Natuurdecreet) regelt in artikel 8 de zogenaamde zorgplicht en het 'standstill-beginsel': "De Vlaamse regering neemt alle nodige maatregelen ter aanvulling van de bestaande regelgeving om over het gehele grondgebied van het Vlaamse Gewest de milieukwaliteit te vrijwaren die vereist is voor het behoud van de natuur en om het standstill-beginsel toe te passen zowel wat betreft de kwaliteit als de kwantiteit van de natuur."

Maar dat aspect van onze natuurbehoudwetgeving blijft vaak dode letter, wordt steeds onderuitgehaald bij allerlei werken en ingrepen zonder dat er een gegronde motivering wordt aangevoerd, zonder dat er vaak naar alternatieven wordt gezocht, zonder dat externe kosten effectief in rekening worden gebracht, zowel op openbaar terrein als op privéterrein.

Daarom moeten stedenbouwkundige vergunningen, waarbij voorzien wordt dat er bomen gekapt worden, ook voorzien in een volwaardige alternatieve aanplant, gunstig geadviseerd door het Agentschap Natuur en Bos.

In het Natuurdecreet is er ook sprake van een 'code van goede natuurpraktijk'. Die werd al vastgesteld bij middel van een omzendbrief van 1998 (omzendbrief LNW/98/01) maar is enkel van toepassing op het beheer van vegetaties en kleine landschapselementen en dient als leidraad bij het hanteren van de natuurvergunning.

De werking van de code van goede natuurpraktijk zou natuurlijk aangepast en uitgebreid kunnen worden tot andere natuurelementen zoals de stads- en laanbomen. Zodoende kan er een kwantitatief en kwalitatief alternatief komen indien schade niet kan worden ver-

³ Ilse Van Dienderen: 'Bomen leveranciers van ecosysteemdiensten', De Wereld Morgen, 18 november 2011.

⁴ Davies, Z.G., Edmondson, J.L., Heinemeyer, A. et al. (2011). 'Mapping an urban ecosystem service: quantifying above-ground carbon storage at a city-wide scale'. Journal of Applied Ecology doi: 10.1111/j. 1365-2664.2011.02021.x.

⁵ Liekens I., Schaafsma M., Staes J., Brouwer R., De Nocker L., Meire P. (2010). 'Economische waardering van ecosysteemdiensten, een handleiding'. Studie in opdracht van LNE, afdeling milieu-, natuur- en energiebeleid, maart 2010.

meden. De Vlaamse Regering zou ook duidelijk richtlijnen kunnen vaststellen nopens de draagwijdte van artikel 14 van het Natuurdecreet.

Bomen: cultureel onroerend erfgoed

Natuur in de stad heeft een hoge belevingswaarde voor haar bewoners. Stadsbewoners komen in contact met natuur en kunnen ervan genieten, ze leren er de vele voordelen van appreciëren. Maar daarnaast bepalen vele – vooral oude – bomen stadsgezichten en daarvoor hebben ze ook een cultuurhistorische waarde die niet in geld uit te drukken is. Vele steden vinden het vanuit toeristisch oogpunt belangrijk om voorgesteld te kunnen worden als groene stad. Vaak zijn monumentale, oude bomen herkenningspunten en ijkpunten in het stedelijke weefsel. Van de 600-jarige linde in Retie vermeldt de gemeentelijke site: “In het centrum van het dorp staat een eeuwenoude dorpslinde. De linde knoopt rechtstreeks aan bij het middeleeuws verleden van Retie. Het was namelijk de plaats waar de schepenbank zetelde en het jaargeding plaatsvond. De plaatselijke schepen- of rechtbank bestond uit zeven schepenen en de drossaard die de soevereine heer vertegenwoordigde. Het jaargeding was een soort algemene en openbare vergadering waarin alle burgerlijke en kerkelijke bestuurders de problemen van het dorp bespraken. De oudste officiële vermelding van de lindeboom dateert van 1652. Een document uit dat jaar vermeldt het overlijden van een zekere ‘Syken onder linde’. Deze vrouw werd vermoedelijk als pasgeborene onder de boom te vondeling gelegd. Aangezien men deze linde omstreeks het midden van de 17e eeuw al als een volwassen boom beschrijft, moet hij toen al minstens enkele honderden jaren oud geweest zijn. De plaatselijke heemkundige E. Sneyers veronderstelt dat de boom als een soort vrijheidsboom zou geplant zijn in 1332, toen Retie een autonome heerlijkheid in het land van Geel werd. De linde heeft een stamomtrek van 3,8 meter en een kruindoorsnede van ongeveer 12 meter. In 1988 verving men de metalen ondersteuning door eentje in duurzaam padoekhout. De linde zelf onderging enkele ‘boomchirurgische’ ingrepen en de omgeving werd verfraaid.”.

Los daarvan blijkt vaak de emotionele, persoonlijke band met bomen voor mensen van groot psychologisch belang (geboortebomen, levensbomen enzovoort). Redenen te over om meer bomen aan te planten maar ze tegelijk alle kansen te geven om volwassen en oud te worden. Kaprijpe bomen staan in productiebossen, niet in de steden en gemeenten.

Uit vastgoedstudies blijkt ook dat de directe aanwezigheid van bomen een positieve invloed heeft van om en bij de 15% op de verkoopprijs.

Draagvlak voor meer bos groeit

De maatschappij neemt het niet langer dat we zo verkwistend met onze waardevolle bomen omgaan. Er zijn signalen dat het draagvlak voor een echt bosbeleid groeit. Getuige daarvan zijn de, soms onverwachte, partners die zich aandienen om in verband met het bosverhaal samen te werken en mee de boodschap van de behoefte aan meer bomen en bos uit te dragen. Naast de campagne ‘Groene Kleurpotloden’ van de Jeugdbond voor Natuur en Milieu (JNM) en VBV zijn er vele organisaties en bedrijven zoals VDAB, Microsoft, De Lijn, Gezinsbond, Pasar of Delta Lloyd, die zich engageren om dat thema aan te kaarten en het belang van bos mee te onderschrijven. Het succes van een campagne als ‘1 Miljoen Bomen voor Vlaanderen’ (www.1miljoenbomen.be) illustreert het steeds groeiende draagvlak voor het bos.

De steun van de publieke opinie voor de geweldloze acties tegen boomkappingen zoals in het Lappersfortbos en aan De Keyserlei vergroot.

Dirk PEETERS

Hermes SANCTORUM

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- rekening houdend met het feit dat investeringen in natuur en biodiversiteit, met name in het vrijwaren en uitbreiden van genetische verscheidenheid en van ecosysteemdiensten, door veel economen, bedrijven en landen inmiddels gezien worden als een uitgelezen middel om een groene economie aan te sturen en om vele groene banen, ook voor laaggeschoolden, te creëren (zie: The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB));
- gelet op:
 - 1° het Nederlandse onderzoeksproject Vitamine G dat overduidelijk het belang van de aanwezigheid van bomen en groen aantoonde voor de lichamelijke en psychische gezondheid van de mensen;
 - 2° het feit dat standplaatsgeschikte en streekeigen bomen flink bijdragen tot een goede ecologische kwaliteit en tot de biodiversiteit in het algemeen;
- overwegende dat de aanwezigheid van bomen het onmiddellijke microklimaat positief beïnvloedt voor mens en dier: fijnstofcaptatie, CO₂-absorptie, luchtfiltratie, beschaduwing, koolstofopslag;
- gelet op:
 - 1° de hoorzitting met professor Jacobs en de voorstelling van het MINBEE-rapport in de Commissie voor Landbouw en Visserij van 4 mei 2011, waarbij het belang van laanbomen voor de ecologische diensten die de honingbij levert in het kader van de bestuiving, werd benadrukt;
 - 2° de cultuurhistorische waarde van vele stads- en laanbomen die vaak ook het stadstoerisme ten goede komt;
- rekening houdend met het feit dat bomen voor vele mensen ook emotionele betekenissen kunnen hebben;
- gelet op het feit dat de Vlaamse studie ‘Economische waardering van ecosysteemdiensten, een handleiding’ te beperkt is om ook de ecosysteemdiensten van stadsbomen en laanbomen te bepalen;
- overwegende dat het belangrijke beleidsprincipe van de ‘standstill’, vastgelegd in artikel 8 van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu (hierna het Natuurdecreet), te zwak is als instrument om stadsbomen en laanbomen effectief te beschermen, en te weinig juridisch afdwingbaar is;
- gelet op:
 - 1° het feit dat het draagvlak voor het behoud van bomen en bossen in Vlaanderen toeneemt;
 - 2° de toekomstige demografische ontwikkeling waardoor ook onze Vlaamse steden een sterke bevolkingsgroei zullen kennen;
- vraagt aan de Vlaamse Regering:
 - 1° initiatieven te nemen die aanwezige bomen in stedelijke omgeving en langs straten, lanen en wegen meer rechtszekerheid en bestaansrecht geven, en ze ervoor te behoeden dat ze te snel gekapt worden;
 - 2° de natuurwaardenverkenner, de handleiding voor de waardering van ecosysteemdiensten, als instrument uit te breiden opdat ook het belang van solitaire stadsbomen en laanbomen beter bepaald kan worden;
 - 3° het toepassingsgebied van de ‘code voor de goede praktijk’, waarnaar artikel 14 van het Natuurdecreet verwijst, uit te breiden opdat die code ook van toepassing wordt op stads- en laanbomen;

- 4° een bomencharter of vademecum op te stellen over het belang van stads- en laanbomen en dat als richtlijn mee te geven aan de Vlaamse administraties en de gemeenten en provinciebesturen;
- 5° binnen het Agentschap Natuur en Bos (ANB) een door de Vlaamse overheid erkende bomenwacht op te starten – en daarvoor in de nodige personele ondersteuning te voorzien – die net als een monumentenwacht waakt over het behoud en onderhoud van stads- en laanbomen.

Dirk PEETERS

Hermes SANCTORUM